

MALS Winter Week 2019

Ancient Greek Intermediate

Bellum Africum

The *Bellum Africum* is a composition by an unknown author preserved in the Caesarian corpus. The question of authorship was already uncertain in antiquity and is now probably beyond resolution. The work is an example of a literary *commentarius*, a memoir of Julius Caesar's war of 47–46 BCE against his republican enemies in Africa. Our passages describe the crucial fighting outside Thapsus in 46, in which elephants were involved.

The language and style of the *Bellum Africum* have been derided in the past, but a recent study by James Adams ('The *Bellum Africum*', in T. Reinhardt, M. Lapidge, and J. N. Adams (eds.), *Aspects of the Language of Latin Prose* (Oxford: Oxford University Press for the British Academy, 2005), 73–96) offers a more sympathetic evaluation. Adams characterises the work as marked by stylistic diversity. Notable features are its archaisms, colloquialisms, and poeticisms.

1. *Bellum Africum* 69–73

69. Cum iam non longe a castris Scipionis abesset, quae eum necesse erat praetergredi, Labienus Afraniusque cum omni equitatu leuique armatura ex insidiis adorti agmini eius extremo se offerunt atque ex collibus primis existunt. Quod postquam Caesar animum aduertit, equitibus suis hostium ui oppositis sarcinas legionarios in acruum iubet comportare atque celeriter signa hostibus inferre. Quod postquam coeptum est fieri, primo impetu legionum equitatus et leuis armatura hostium nullo negotio loco pulsa et deiecta est de colle. Cum iam Caesar existimasset hostis pulsos deterritosque finem lacessendi facturos et iter coeptum pergere coepisset, iterum celeriter ex proximis collibus erumpunt atque eadem ratione qua ante dixi in Caesaris legionarios impetum faciunt Numidae leuisque armatura mirabili uelocitate praediti, qui inter equites pugnabant et una pariterque cum equitibus accurrere et refugere consueuerant. Cum hoc saepius facerent et proficiscentis Iulianos insequerentur, refugerent instantis, propius non accederent et singulari genere pugnae uterentur equosque iaculis conuulnerare satis esse existimarent, Caesar intellexit nihil aliud eos conari nisi ut se cogerent castra eo loco ponere ubi omnino aquae nihil esset, ut exercitus ieiunus, qui a quarta uigilia usque ad horam X. diei nihil gustasset, ac iumenta siti perirent.

70. Cum iam ad solis occasum esset, et non totos C passus in horis III esset progressus, equitatu suo propter equorum interitum extremo agmine remoto legiones in uicem ad extremum agmen euocabat. Ita uim hostium placide leniterque procedens per legionarium militem commodius sustinebat. Interim equitum Numidarum copiae dextra sinistraque per collis praecurrere coronaque in modum cingere multitudine sua Caesaris copias, pars agmen extremum insequi. Caesaris interim non amplius III aut IIII milites ueterani si se conuertissent et pila uiribus contorta in Numidas infestos coniecissent, amplius duum milium numero ad unum terga uertebant ac rursus ad aciem passim conuersis equis se colligebant atque in spatio consequabantur et iacula

in legionarios coiciebant. Ita Caesar modo procedendo modo resistendo tardius itinere confecto noctis hora prima omnis suos ad unum in castra incolumis sauciis X factis reduxit. Labienus circiter CCC amissis, multis uulneratis ac defessis instando omnibus ad suos se recepit. Scipio interim legiones productas cum elephantis, quos ante castra in acie terroris gratia in conspectu Caesaris collocauerat, reducit in castra.

71. Caesar contra eiusmodi hostium genera copias suas non ut imperator exercitum ueteranum uictoremque maximis rebus gestis, sed ut lanista tirones gladiatores condocere; quot pedes se reciperent ab hoste et quem ad modum obuersi aduersariis et in quantulo spatio resisterent, modo procurerent modo recederent comminarenturque impetum, ac prope quo loco et quem ad modum tela mitterent, praecipere. Mirifice enim hostium leuis armatura anxium exercitum nostrum atque sollicitum habebat, quia et equites deterrebat proelium inire propter equorum interitum, quod eos iaculis interficiebat, et legionarium militem defatigabat propter uelocitatem: grauis enim armorum miles simul atque ab eis insectatus constiterat in eosque impetum fecerat, illi ueloci cursu periculum facile uitabant.

72. Quibus ex rebus Caesar uehementer commouebatur quod, quotienscumque proelium erat commissum, equitatu suo sine legionario milite hostium equitatu leuique armorum eorum nullo modo par esse poterat. Sollicitabatur autem his rebus, quod nondum legiones hostium cognouerat, et quonam modo sustinere se posset ab eorum equitatu leuique armorum, quae erat mirifica, si legiones quoque accessissent. Accedebat etiam haec causa, quod elephantorum magnitudo multitudineque animos militum detinebat in terrore. Cui uni rei tamen inuenerat remedium: namque elephantos ex Italia transportari iusserat, quo et miles noster speciemque et uirtutem bestiae cognosceret et cui parti corporis eius telum facile adigi posset, ornatusque ac loratus cum esset elephas, quae pars corporis eius sine tegmine nuda relinqueretur, ut eo tela coicerentur; praeterea ut iumenta bestiarum odorem, stidorem, speciem consuetudine capta non reformidarent. Quibus ex rebus largiter erat consecutus: nam et milites bestias manibus pertrectabant earumque tarditatem cognoscebant, equitesque in eos pila praepilata coiciebant, atque in consuetudinem equos patientia bestiarum adduxerat.

73. Ob has causas quas supra commemorauimus sollicitabatur Caesar tardiorque et consideratior erat factus et ex pristina bellandi consuetudine celeritateque excesserat. Neque mirum: copias enim habebat in Gallia bellare consuetas locis campestribus et contra Gallos, homines apertos minimeque insidiosos, qui per uirtutem, non per dolum dimicare consueverunt; tum autem erat ei laborandum ut consuefaceret milites hostium dolos, insidias, artificia cognoscere et quid sequi, quid uitare conueniret. Itaque, quo haec celerius conciperent, dabat operam ut legiones non in uno loco contineret sed per causam frumentandi huc atque illuc rapsaret, ideo quod hostium copias ab se suoque uestigio non dicessuras existimabat. Atque post diem tertium productas accuratius suas copias sicut instruxerat, propter hostium castra praetergressus aequo loco inuitat ad dimicandum. Postquam eos abhorrere uidet, reducit sub uesperum legiones in castra.

2. *Bellum Africanum* 79–86

79. Postquam nulla condicione cogere aduersarios poterat ut in aequum locum descenderent legionumque periculum facerent, neque ipse propius hostem castra ponere propter aquae penuriam se posse animaduvertebat, aduersarios non uirtute eorum confidere sed aquarum inopia fretos despiciere se intellexit, II. Non. Apr. tertia uigilia egressus ab Aggar XVI milia nocte progressus ad Thapsum, ubi Vergilius cum grandi praesidio praeerat, castra ponit oppidumque eo die circummunire coepit locaque idonea opportunaque complura praesidiis occupare, hostes ne intrare ad se ac loca interiora capere possent. Scipio interim cognitis Caesaris consiliis ad necessitatem adductus dimicandi, ne per summum dedecus fidissimos suis rebus Thapsitanos et Vergilium amitteret, confestim Caesarem per superiora loca consecutus milia passuum VIII a Thapso binis castris consedit.

80. Erat stagnum salinarum, inter quod et mare angustiae quaedam non amplius mille et D passus intererant; quas Scipio intrare et Thapsitanis auxilium ferre conabatur. Quod futurum Caesarem non fefellerat. Namque pridie in eo loco castello munito ibique III ... praesidio relicto ipse cum reliquis copiis lunatis castris Thapsum operibus circummuniuit. Scipio interim exclusus ab incepto itinere supra stagnum postero die et nocte confecto caelo albente non longe a castris praesidioque quod supra commemorauimus MD passibus ad mare uersus consedit et castra munire coepit. Quod postquam Caesari nuntiatum est, milite ab opere deducto, castris praesidio Asprenate pro consule cum legionibus duabus relicto ipse cum expedita copia in eum locum citatim contendit, classisque parte ad Thapsum relicta reliquas nauis iubet post hostium tergum quam maxime ad litus appelli signumque suum obseruare, quo signo dato subito clamore facto ex improuiso hostibus auersis incuterent terrorem, ut perturbati ac perterriti respicere post terga cogerentur.

81. Quo postquam Caesar peruenit et animaduertit aciem pro uallo Scipionis [contra] elephantis dextro sinistroque cornu collocatis, et nihilo minus partem militum castra non ignauiter munire, ipse acie triplici collocata, legione X. †secundaque dextro cornu, VIII. et VIII. sinistro oppositis, quinque legiones† in quarta acie ad ipsa cornua quinque cohortibus contra bestias collocates, sagittariis, funditoribus in utrisque cornibus dispositis leuique armatura inter equites interiecta, ipse pedibus circum milites concursans uirtutesque ueteranorum proeliaque superiora commemorans blandeque appellans animos eorum excitabat. Tirones autem qui numquam in acie dimicassent hortabatur ut ueteranorum uirtutem aemularentur eorumque famam, locum, nomen uictoriae partem cuperent possidere.

82. Itaque in circumeundo exercitu animaduertit hostis circa uallum trepidare atque ultro citroque pauidos concursare et modo se intra portas recipere, modo inconstanter immoderateque prodire. Cum idem a pluribus animaduerti coeptum esset, subito legati euocatique obsecrare Caesarem ne dubitaret signum dare: uictoriam sibi propriam a dis immortalibus portendi. Dubitante Caesare atque eorum studio cupiditateque resistente sibi eruptione pugnari non placere clamitante, etiam atque

etiam aciem sustentante, subito dextro cornu iniussu Caesaris tubicen a militibus coactus canere coepit. Quo facto ab uniuersis cohortibus signa in hostem coepere inferri, cum centuriones pectore aduerso resisterent uique continerent milites, ne iniussu imperatoris concurrerent, nec quicquam proficerent.

83. Quod postquam Caesar intellexit incitatis militum animis resisti nullo modo posse, signo Felicitatis dato equo admisso in hostem contra principes ire contendit. A dextro interim cornu funditores sagittariiue concita tela in elephantos frequentes iniciunt. Quo facto bestiae stridore fundarum, lapidum plumbique †itata† [iactatu *Kuebler*] perterritae sese conuertere et suos post se frequentis stipatosque proterere et in portas ualli semifactas ruere contendunt. Item Mauri equites, qui in eodem cornu elephantis erant, praesidio deserti principes fugiunt. Ita celeriter bestiis circumitis legiones uallo hostium sunt potitae, et paucis acriter repugnantibus interfectisque reliqui concitati in castra unde pridie erant egressi confugiunt.

84. Non uidetur esse praetermittendum de uirtute militis ueterani v legionis. Nam cum in sinistro cornu elephas uulnere ictus et dolore concitatus in lixam inermem impetum fecisset eumque sub pede subditum dein genu innixus pondere suo proboscide erecta uibrantique stridore maximo premeret atque enecaret, miles hic non potuit pati quin se armatus bestiae offerret. Quem postquam elephas ad se telo infesto uenire animaduertit, relicto cadauere militem proboscide circumdat atque in sublime extollit. Armatus, qui in eiusmodi periculo constanter agendum sibi uideret, gladio proboscidem qua erat circumdatus caedere quantum uiribus poterat non destitit. Quo dolore adductus elephas milite abiecto maximo cum stridore cursuque conuersus ad reliquas bestias se recepit.

85. Interim Thapso qui erant praesidio ex oppido eruptionem porta maritima faciunt et, siue ut suis subsidio occurrerent, siue ut oppido deserto fuga salutem sibi parerent, egrediuntur atque ita per mare umbilici fine ingressi terram petebant. Qui a seruitiis puerisque qui in castris errant lapidibus pilisque prohibiti terram attingere rursus se in oppidum receperunt. Interim Scipionis copiis prostratis passimque toto campo fugientibus confestim Caesaris legiones consequi spatiumque se non dare colligendi. Qui postquam ad ea castra quae petebant perfugerunt, ut reffectis castris rursus sese defenderent ducemque aliquem requirerent, quem respicerent, cuius auctoritate imperioque rem gererent:—qui postquam animaduenterunt neminem ibi esse praesidio, protinus armis abiectis in regia castra fugere contendunt. Quo postquam peruenerunt, ea quoque ab Iulianis teneri uident. Desperata salute in quodam colle consistunt atque armis demissis salutationem more militari faciunt. Quibus miseris ea res paruo praesidio fuit. Namque milites ueterani ira et dolore incensi non modo ut parcerent hosti non poterant adduci sed etiam ex suo exercitu inlustris urbanos, quos auctores appellabant, compluris aut uulnerarunt aut interfecerunt; in quo numero fuit Tullius Rufus quaestorius, qui pilo traiectus consulto a milite interiit; item Pompeius Rufus bracchium gladio percussus, nisi celeriter ad Caesarem accurrisset, interfectus esset. Quo facto complures equites Romani senatoresque perterriti ex proelio se receperunt, ne a militibus, qui ex tanta uictoria licentiam sibi

assumpsissent immoderate peccandi impunitatis spe propter maximas res gestas, ipsi quoque interficerentur. Itaque ei omnes Scipionis milites cum fidem Caesaris implorarent, inspectante ipso Caesare et a militibus deprecante eis uti parcerent, ad unum sunt interfecti.

86. Caesar trinis castris potitus occisisque hostium L milibus fugatisque compluribus se recepit L militibus amissis, paucis sauciis in castra ac statim ex itinere ante oppidum Thapsum constitit elephantosque LXIII ornatos armatosque cum turribus ornamentisque capit, captos ante oppidum instructos constituit, id hoc consilio, si posset Vergilius quique cum eo obsidebantur rei male gestae suorum indicio a pertinacia deduci. Deinde ipse Vergilium appellavit inuitavitque ad deditioem suamque lenitatem et clementiam commemoravit. Quem postquam animadvertit responsum sibi non dare, ab oppido discessit. Postero die diuina re facta contione aduocata in conspectu oppidanorum milites collaudat totumque exercitum ueteranorum donavit, praemia fortissimo cuique ac bene merenti pro suggestu tribuit, ac statim inde digressus Rebilo pro consule cum III ad Thapsum legionibus et Cn. Domitio cum duabus Thysdrae, ubi Considius praecerat, ad obsidendum relicitis, M. Messalla Uticam ante praemisso cum equitatu ipse eodem iter facere contendit.